

В. М. Бутенко,

д. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8814-9392>

О. А. Мацола,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7419-3167>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.6.37

СУЧАСНІ РИЗИКИ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

V. Butenko,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

O. Matsola,

Postgraduate student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

MODERN RISKS INHERENT TO MANAGING FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

У статті розглянуто особливості управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану в Україні. Авторами виявлено фактичні зміни показників експортно-імпоротної діяльності в умовах війни в Україні. Визначено, що найважливішими проблемами для виробників аграрної продукції залишаються логістика та енергетична криза. Результатом впливу зовнішніх чинників є збільшення вартості доставки та зростання цін на продукцію аграрного сектора як всередині країни, так на світовому ринку. Це приводить до зниження конкурентоспроможності України на світовому ринку аграрної продукції, оскільки за умов зростання витрат на логістику, зміни географії експорту досить складно утримувати високі конкурентні позиції на цьому сегменті ринку.

Ефективна система управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану повинна враховувати як заходи, котрі застосовуються на підприємстві, правові інструменти на державному рівні та підтримка іноземних партнерів. Це дозволить виробникам сільськогосподарської продукції зберегти свої доходи, зменшити збитки, підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку.

Foreign economic activity is an essential component of the effective development of both the company and the country as a whole. Management of foreign economic activity is always associated with risks but, during the martial law, they have specific features. The implementation of the foreign economic activity goals under martial law involves a new strategic level of business management, including decisions related to the creation of new supply chains, identification of opportunities and forms of the product export to foreign markets. The effective management of foreign economic activity is of particular importance for the agricultural sector, since Ukraine is a huge contributor to the global market of agricultural products.

The authors revealed actual changes in the export and import indicators in the conditions of the war in Ukraine.

The challenges faced in foreign economic activity of agricultural enterprises are caused due to several factors including but not limited to the reduction of production volumes, damage caused by military activities, destruction of transport routes, warehouses and production facilities. It was determined that logistics and energy crisis remain the most serious problems for producers of agricultural products.

For instance, blocking of Ukrainian seaports, heavy load on railway and motor transport became an obstacle to the export of agricultural products. The result is an increase in the cost of delivery and an escalation in prices for products of the agricultural sector both within the country and on the global market. This undermines competitiveness of Ukraine on the global market of agricultural products, since against the backdrop of rising expenses for logistics and changes in the export geography it is quite difficult to hold high competitive position in this market segment.

Effective system of risk management in foreign economic activity in the conditions of martial law should take into account measures applied in the company, legal instruments at the state level and support of foreign partners. This will allow producers of agricultural products to maintain their income, reduce losses, and improve competitiveness on the global market.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, управління зовнішньоекономічною діяльністю, ризики зовнішньоекономічної діяльності, логістичні ланцюги експорту, світовий ринок, експорт, імпорт.

Key words: foreign economic activity, management of foreign economic activity, risks inherent to foreign economic activity, export supply chains, global market, export and import.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Повномасштабна війна Росії проти України привела до змін у підприємницькому секторі, а також до перегляду стратегії розвитку для багатьох підприємств. На сучасному етапі зовнішньоекономічну діяльність необхідно розглядати у якості важливого фактору підвищення ефективності господарської діяльності як на рівні окремих підприємницьких структур, так і в масштабах всієї країни. Реалізація цілей зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану передбачає новий стратегічний рівень управління діяльністю підприємства, включаючи в тому числі рішення, які пов'язані із побудовою нових логістичних ланцюгів, визначенням можливостей і форм експорту продукції на зарубіжні ринки.

Особливо це актуально для аграрних підприємств, оскільки специфіка доставки експортної сільськогосподарської продукції була дуже проблемною в 2022 році. Воєнні дії призвели до дисбалансу в Українській економіці, до погіршення всіх економічних показників платіжного балансу, інфляції, зміни валютних курсів та негативно вплинули на експортно-імпортні операції в цілому.

Зазначені фактори зумовлюють актуальність дослідження різних аспектів експортної діяльності підприємств, що може стати основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Основні групи ризиків, які існують у зовнішньоекономічній діяльності підприємства та причини їх виникнення розглядали З.П. Двудіт, А.С. Завербний, Х.С. Передало, С.І. Наумчук [1]. Сутність ризиків у сфері зовнішньоекономічної діяльності та методи їх мінімізації визначено у роботах Г. Гончар, О. Шереметинської, І.Тюхи, О. Тур [2; 3]. Стратегії та перспективи розвитку аграрних підприємств освітлено у працях А. Брояка, Л. Галас [4; 5]. Окремі моделі управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства описали Н. Петришин та Т. Яремчук [6]. Особливості експортної діяльності розглядали Н. Горбаль, В. Гресько, Р. Гудима Р., Д. Міщенко, А. Міщенко та інші [7; 8].

Проте особливості зовнішньоекономічної діяльності та ризики логістичної діяльності в умовах воєнного стану розглянуті не повністю, що й обумовлює актуальність дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Зовнішня торгівля має велике значення для розвитку економіки України. Особливо це стосується розвитку аграрного сектора, оскільки Україна відіграє досить значну роль на світовому аграрному ринку. У 2019—2021 роках на Україну припадало майже 10% світового експорту пшениці, 15% експорту кукурудзи, 15% експорту ячменю та майже 50% експорту соняшникової олії [9]. Показники зовнішньоекономічної діяльності наведено у таблиці 1.

Аналіз показників таблиці 1 свідчить про те, що в Україні упродовж останніх років імпорт значно більший за експорт, найбільше негативне сальдо спостерігалося у 2018 та 2019 роках, а в останні роки ці показники майже вирівнялися.

Досліджуючи структуру експорту за останні роки (табл. 1), можна відмітити, що аграрна продукція займала майже 40% від загального експорту, частка недорогоцінних металів та виробів з них коливається в межах 24—25%. У 2022 році у зв'язку з воєнними діями та загарбницьким захопленням територій України на перший план виходить експорт сільськогосподарської продукції, зокрема продукції рослинництва — 28,2% у структурі експорту. При цьому зернові культури займають близько 20% (табл. 2).

Аналізуючи дані табл. 2, необхідно відмітити, що експорт за січень-жовтень 2022 року скотався на 32,3% до відповідного періоду минулого року. Одним із основних факторів зменшення обсягів експорту було скорочення експорту чорних та кольо-

Таблиця 1. Зовнішньоторгівельний баланс України

Рік	Номинальний ВВП за рік, млн грн	Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг		Сальдо (експорт – імпорт)	
		млн грн	% ВВП	млн грн	% ВВП	млн грн	% ВВП
2005	441452	227252	51.5	-223555	-50.6	3697	0.8
2006	544153	253707	46.6	-269200	-49.5	-15493	-2.8
2007	720731	323205	44.8	-364373	-50.6	-41168	-5.7
2008	948056	444859	46.9	-520588	-54.9	-75729	-8.0
2009	913345	423564	46.4	-438860	-48.0	-15296	-1.7
2010	1082569	549365	50.7	-580944	-53.7	-31579	-2.9
2011	1316600	707953	53.8	-779028	-59.2	-71075	-5.4
2012	1408889	717347	50.9	-835394	-59.3	-118047	-8.4
2013	1454931	681899	46.9	-805662	-55.4	-123763	-8.5
2014	1566728	770121	49.2	-834133	-53.2	-64012	-4.1
2015	1979458	1044541	52.8	-1084016	-54.8	-39475	-2.0
2016	2383182	1174625	49.3	-1323127	-55.5	-148502	-6.2
2017	2982920	1430230	47.9	-1618749	-54.3	-188519	-6.3
2018	3558706	1608890	45.2	-1914893	-53.8	-306003	-8.6
2019	3974564	1636416	41.2	-1947599	-49.0	-311183	-7.8
2020	4194102	1637399	39.0	-1681526	-40.1	-44127	-1.1
2021	5459574	2224704	40.7	-2286067	-41.9	-61363	-1.1

Джерело: складено за даними [10].

рових металів — на 58,9 відсотків. Також спостерігалося зниження експорту мінеральних продуктів, продукції хімічної промисловості та полімерних матеріалів (близько 50%), деревини та виробів із неї — на 46,9 відсотків.

Таблиця 2. Структура експорту України

Код і назва товарів згідно з УКТ ЗЕД	2015		2020		2021		2022 січень-жовтень		
	млн дол. США	у % до загального обсягу	млн дол. США	у % до загального обсягу	млн дол. США	у % до загального обсягу	млн дол. США	у % до січня-жовтня 2021	у % до загального обсягу
Усього	38127,2	100	49191,8	100,0	6807,2	100,0	36858,9	67,7	100,0
Живі тварини; продукти тваринного походження	823,4	2,2	1188,2	2,4	1345,2	2,0	1226,5	115,6	3,3
Продукти рослинного походження	7971,5	20,9	11883,2	24,2	15538,0	22,8	10404,0	89,6	28,2
Жири та олії тваринного або рослинного походження	3299,8	8,7	5746,9	11,7	7037,2	10,3	4855,9	93,5	13,2
Готові харчові продукти	2468,4	6,5	3361,0	6,8	3788,5	5,6	1965,9	65,2	5,3
Мінеральні продукти	3099,5	8,1	5331,6	10,8	8414,4	12,4	4029,0	53,3	10,9
Продукція хімічної промисловості	2130,8	5,6	2020,1	4,1	2815,6	4,1	1106,7	52,1	3,0
Полімерні матеріали та вироби з них	412,6	1,1	682,7	1,4	1104,2	1,6	421,2	46,7	1,1
Шкури необроблені, шкіра вичинена	114,7	0,3	134,7	0,3	165,5	0,2	88,6	67,8	0,2
Деревина і вироби з деревини	1107,2	2,9	1411,6	2,9	2005,8	2,9	1646,2	98,0	4,5
Маса з деревини	617,1	1,6	403,0	0,8	534,0	0,8	237,4	53,1	0,6
Текстильні матеріали, вироби	634,2	1,7	778,2	1,6	865,0	1,3	568,9	79,9	1,5
Взуття, головні убори, парасольки	150,8	0,4	165,5	0,3	189,9	0,3	148,2	93,5	0,4
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	331,6	0,9	443,2	0,9	568,0	0,8	263,9	55,5	0,7
Дорогоцінне і напівдорогоцінне каміння	82,0	0,2	114,4	0,2	128,5	0,2	36,7	47,3	0,1
Недорогоцінні метали і вироби з них	9470,7	24,8	9030,0	18,4	15991,0	23,5	5415,9	41,1	14,7
Машини, обладнання, механізми	3940,9	10,3	4486,6	9,1	5260,2	7,7	3206,4	75,6	8,7
Засоби транспорту	679,2	1,8	756,6	1,5	676,4	1,0	306,0	56,2	0,8
Прилади та апарати оптичні	158,6	0,4	162,6	0,3	171,0	0,3	101,9	76,0	0,3
Інші товари	524,3	1,4	1000,8	2,0	1250,0	1,8	809,4	79,3	2,2
Твори мистецтва	0,3	0	0,6	0,0	2,7	0,0	0,9	41,2	0,0

Джерело: складено та розраховано за даними [11].

Таблиця 3. Збитки в галузі сільського господарства за період воєнного стану

Види втрат	Сума, млн дол
Сільськогосподарська техніка	2900
Зерносховища	1100
Тваринництво	362,5
Багаторічні культури	348,7
Фактори виробництва	95,4
Продукція сільського господарства	1900

Джерело: складено та систематизовано за даними [13].

Обсяги імпорту товарів за цей період скоротилися до 5 млрд. дол., зокрема неенергетичний імпорт знизився на 18,5%. Імпорт промислових виробів знизився на 15,9%, продукції машинобудування — на 31,4%, продовольчих товарів — на 15,9%, чорних та кольорових металів — на 37,3%, продукції хімічної промисловості — на 32,1%, а деревини та виробів з неї — на 22,2% [11].

Війна Росії проти України зменшує виробничу активність підприємств, скорочує надходження від експорту та бюджетні доходи, в той же час існує нагальна необхідність збільшення державних видатків. Оцінки втрати виробничої потужності та економічної активності у 2022 році коливаються від 30% до 50%. Майже половина підприємств скоротили або призупинили свою діяльність. Щонайменше 15% працівників були звільнені, а у більшості інших робочий день і доходи скоротилися [12].

Великих збитків зазнала і сільськогосподарська галузь. Упродовж повномасштабної війни Російської Федерації проти України, аграрний сектор України має понад 6 мільярдів доларів США прямих збитків, і понад 34 мільярди доларів США втраченого потенційного доходу від нерозподілених запасів продовольства [13].

Аналізуючи втрати в аграрному секторі України (табл. 3), потрібно зазначити, що в результаті воєнних дій було повністю або частково пошкоджено 84,2 тис. одиниць сільськогосподарської техніки та устаткування, зерносховищ сукупною ємністю 9,4 млн т одночасного зберігання (цей обсяг не враховує потужності, які залишаються недоступними через тимчасову окупацію), орієнтовно загинуло майже 400 тис. бджолосімей, 95 тис. голів кіз та овець, 212 тис. голів великої рогатої худоби, 507 тис. свиней та майже 11,7 тис. голів птиці. На постраждалих територіях знищено понад 14,3 тис. га багаторічних насаджень. Внаслідок повномасштабного вторгнення було знищено або викрадено 2,8 млн т зернових та 1,2 млн т олійних культур. Окрім того, втрачено десятки тисяч кілометрів автомобільних і залізничних шляхів, зруйновано чи виведено з ладу 350 мостів і мостових переходів, що також ускладнює та збільшує вартість логістики [13].

Усі ці фактори, а також погодні умови, впливатимуть на весняну посівну кампанію 2023 року. За попередніми даними структурних підрозділів обласних державних адміністрацій, станом на початок 2023 року очікувана посівна площа усіх категорій господарств на території України має скласти 21,8 млн га, що на 6,8 млн га менше від показника 2021 року (28,6 млн га). Близько 25% сільськогосподарських угідь не можна використовувати через ведення бойових дій або тимчасову окупацію території.

Незважаючи на складнощі, українські компанії знаходять ефективні рішення проблем та продовжують працювати. Більш того, незважаючи на значні перешкоди, зменшення виробництва, аграрні підприємства України продовжують виконувати свої зобов'язання перед іншими країнами стосовно експорту і залишаються експорто-орієнтованими.

У січні-листопаді 2022 року експорт товарів становив 40671,2 млн дол. США, або 66,4% порівняно із січнем-листопадом 2021 року, імпорт складав 49194,9 млн дол. (75,8 відсотків). Негативне сальдо становило 8523,7 млн дол. (у січні-листопаді 2021 року сальдо було також негативним — 3635,3 млн дол.). Коefіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,83 (у січні-листопаді 2021 року — 0,94) [11].

Аналіз таблиці 2 свідчить як про загальне скорочення експорту, так і про зменшення обсягів реалізації аграрної продукції, оскільки ключові експортні шляхи через Чорне море заблоковані, потужності чорноморських українських портів недозавантажені і лише частина продукції може дістатися по суші або через Дунай на західні ринки.

Для здійснення міжнародної торгівлі найбільш важливими є морський та залізничний транспорт. Блокування портів Одеси призвело до того, що збільшилося навантаження на порти Дунайського регіону. Але навіть використання цих портів не забезпечує потреби експорту. Так, якщо в січні 2022 року 80% всього експорту було вивезено морським транспортом, то в квітні ця частка впала до 13%. На перше місце вийшов залізничний транспорт. Неможливість використовувати морські експортні шляхи привела до того, що окремі підприємства можуть реалізувати лише 10-20% запланованих об'ємів своєї продукції, що разом із збільшенням вартості перевезень знижує конкурентоздатність України та призведе до зменшення частки на світових ринках [14].

22 липня Україна підписала з ООН та Туреччиною договір про запровадження морського коридору в Чорному морі для експорту українського зерна, що дозволило повернути першість морському транспорту. За час роботи "зернового коридору" з 1 серпня 2022 року по 29 січня 2023 року було експортовано 18,9 млн т аграрної продукції. В основному, ця продукція була експортована до країн Азії (Ізраїль, Китай, Саудівська Аравія та інші), Європи (Італія, Нідерланди, Іспанія) та Африки (Кенія, Лівія) [15].

Проте все ж найважливішими проблемами для виробників аграрної продукції залишаються логістика та енергетична криза.

Основними чинниками, які негативно впливають на зовнішньоекономічну діяльність на сучасному етапі є наступні.

Вразливість логістичної інфраструктури, яка розміщена поблизу районів, де ведуться активні бойові дії. У результаті активних воєнних дій у північних та східних регіонах України, багато підприємств змушені були перемістити своє виробництво та складські приміщення у західні області України, де зіткнулися з територіальними проблемами та складнощами розміщення цих об'єктів.

Нестабільність (у багатьох випадках — збільшення) вартості доставки продукції через небезпеку

шляхів. Логістика всередині країни також ускладнилася через наявність блокпостів, руйнування мостів, небезпечністю доріг через їх мінування, ризики нових атак тощо.

Збільшення термінів доставки продукції через порушення звичних логістичних ланцюгів. Виробники після початку воєнних дій зіткнулися з великими проблемами, пов'язаними із можливостями реалізації своєї продукції. Перш за все, це необхідність швидкої реалізації продукції, скільки накопичення її на складі може привести до втрати під час воєнних дій.

Також виробники зіткнулися із складнощами, пов'язаними із закупівлею імпортованих товарів, оскільки зменшилась кількість постачальників, асортимент товарів та збільшилось навантаження на залізничний транспорт у зв'язку із блокуванням морських портів.

Проблемою є нестача автотранспорту та працівників, оскільки саме на автомобільний транспорт збільшилося навантаження через неможливість задіяти інші шляхи сполучення та його більшу мобільність.

Досить значний негативний вплив на діяльність, пов'язану з експортом та імпортом продукції мають простої через низьку сполучну здатність транспортних шляхів усіх видів, включаючи морський.

Зростання вартості перевезень продукції через подорожчання пального та збільшення витрат на страхування також викликає зменшення рівня доходності підприємств.

Інколи спостерігається також низька оперативність роботи іноземних партнерів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності на різних етапах (експедиторів, логістів, контейнерних ліній, терміналів, митників та контролерів).

Результатом дії цих факторів є втрата частини доходів виробниками аграрної продукції та збільшення ціни цієї продукції як всередині країни, так і на світовому ринку. Це приводить до зниження конкурентоспроможності України на світовому ринку аграрної продукції, оскільки за умов зростання витрат на логістику, зміни географії експорту досить складно утримувати високі конкурентні позиції на цьому сегменті ринку.

Для зменшення негативного впливу на результативність діяльності підприємств необхідно удосконалювати та розробляти більш ефективну систему управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності. На нашу думку, ця система управління в умовах воєнного стану повинна враховувати як елементи, котрі застосовуються безпосередньо на підприємстві, так й інструменти державного управління.

Основними елементами системи управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві, які мінімізують негативний вплив дії зовнішніх і внутрішніх факторів на логістичну діяльність при здійсненні експортно-імпортованих операцій можуть бути наступні.

Необхідність розроблення запасних варіантів доставки продукції, оскільки звичні шляхи можуть бути небезпечними.

Налагодження системи отримання оперативної інформації про безпеку шляхів сполучення.

Під час транспортних перевезень потрібно більше уваги приділяти умовам зберігання та перевезення товарів, або віддавати перевагу товарам довготривалого

зберігання, оскільки термін доставки продукції не є чітко визначеним.

Відмова від тривалого зберігання товарів у складських приміщеннях, оскільки це може бути небезпечним, і, у зв'язку з цим, пошук шляхів швидкої реалізації продукції.

Залучення висококваліфікованих працівників для роботи на різних етапах зовнішньоекономічної діяльності.

Формування більш лояльних умов співпраці логістичних компаній та клієнтів, оскільки через об'єктивні умови порушуються терміни виконання угод.

Незважаючи на всі виклики воєнного стану, варто відмітити, що фахівці логістичної галузі досить швидко пристосувалися до нових умов, приймають оперативні рішення, забезпечують безперервне постачання товарів як всередині країни, так і на експорт.

Важливим фактором поліпшення зовнішньоекономічної діяльності є також інструменти державного регулювання (ліцензії, мита тощо). Зважаючи на виклик воєнного стану, Уряд України спростив отримання ліцензій на здійснення зовнішньоекономічної діяльності у Міністерстві економіки України, встановивши, що до припинення чи скасування воєнного стану в Україні збір за видачу ліцензії на експорт (імпорт) товарів не справляється [16]. Також у березні 2022 року Міністерство економіки України видало Наказ "Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424", відповідно до якого оформлення ліцензії на експорт або підготовка листа з відмовою у її видачі повинно здійснюватися упродовж двох днів. Крім того, застосування електронного документообігу пришвидшує цей процес [17].

Відбулися зміни у митному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. На початку військової агресії було лібералізовано митні правила згідно з якими було дозволено на період дії постанови Кабінету міністрів України тимчасове відстрочення сплати митних платежів при імпорті продуктів харчування та інших товарів першої необхідності та скасовано заходи нетарифного регулювання, а також дозволено здійснювати митне оформлення імпорту шляхом подання попередньої декларації. [18] Незважаючи, що незабаром ця постанова втратила чинність, на початку війни стало можливим прискорення імпорту товарів першої необхідності.

На початку квітня 2022 р. були внесені зміни до податкового кодексу та інших законодавчих актів, які стосуються, зокрема, ведення зовнішньоекономічної діяльності. Цим законом затверджено нові, набагато ліберальніші правила митного оформлення документів. Важливим є те, що запроваджені правила щодо спрощення процедур та скасування вимог щодо здійснення платежів не застосовуються до окремих товарних позицій, а також товарів, які походять або ввозяться з країни, визнаної окупантом або агресором, а також з окупованої території України, визначеної такою згідно із законом [19].

Також Уряд України для пришвидшення здійснення експортно-імпортованих операцій та зменшення логістичних витрат за рахунок простою, забезпечив відкриття

нових та ремонт діючих пунктів пропуску (пунктів контролю) через державний та митний кордон України та ініціював проведення з компетентними органами суміжних країн діалогу щодо укладення нових міжнародних угод про відкриття пунктів пропуску через державний кордон.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У результаті дослідження виявлено, що на зовнішньоекономічну діяльність в умовах воєнного стану впливає багато негативних факторів. Результатом цього є зниження показників зовнішньоторговельного балансу, розмірів виробництва ВВП, занепад розвитку економіки країни. Для зменшення негативного впливу визначених факторів необхідно удосконалювати систему управління, як на рівні підприємства, так і на рівні держави. Здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність в сучасних умовах, необхідно враховувати динамічні зміни зовнішнього середовища, тому виникає необхідність у прийнятті управлінських рішень в умовах часових обмежень. При цьому, ефективна система управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану повинна враховувати як заходи, котрі застосовуються на підприємстві, правові інструменти на державному рівні та підтримка іноземних партнерів. Це дозволить виробникам сільськогосподарської продукції зберегти свої доходи, зменшити збитки, підвищити конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Перспективи подальших розвідок полягають у розробленні ефективної системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства у сучасних умовах.

Література:

1. Двудіт З.П., Завербний А.С., Передало Х.С., Наумчук С.І. Ризики зовнішньоекономічної діяльності: особливості та методи управління ними. SMEU. 2019. № 2. С. 3—9. URL: <https://science.lpnu.ua/smeu/all-volumes-and-issues/volume-1-number-2-2019/risks-foreign-economic-activity-features-and>
2. Шереметинська О. В., Тюха І. В., Тур О. В. Особливості управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10287>
3. Гончар Г. П. Ризики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Економіка і суспільство. 2017. № 12. С. 32-36. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/5.pdf
4. Брояка А. А. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 1. С. 146-159.
5. Галас Л. І. Стратегія зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств: поняття та її основні функції. Інноваційна економіка. 2021. № 1—2. С. 68-73.
6. Петришин Н., Яремчук Т. Ціннісно-цільове управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства: модель та проблеми застосування. SMEU. 2022. № 2. С. 61—69. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2022.02.061>

7. Горбаль Н. І., Гресько В. В., Гудима Р. В. Тенденції та перспективи розвитку українського експорту. Бізнес Інформ. 2019. № 1. С. 73—78.

8. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1965>.

9. Огляд продовольчої безпеки та політики. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki/>

10. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua>

11. Державний комітет статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

12. Київська школа економіки, Agrocenter. 2022. Agricultural War Damages Review Ukraine. Rapid Damage Assessment. Issue 2. https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/11/Damages_report_issue2.pdf

13. Міністерство аграрної політики. URL: <https://minagro.gov.ua/news/dlya-vidnovlennya-zbitkiv-v-apk-znadobitsya-ponad-30-mlrd-dolariv-taras-visockij-pro-naslidki-rosijskogo-vtorgnennya-v-ukrayinu>.

14. Agricultural Logistics between Ukraine and the EU: Time of Disillusionment. URL: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/eksport_zernovim_koridorom_zmenschivsyia_na_32.

15. Український клуб аграрного бізнесу. URL: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/eksport_zernovim_koridorom_zmenschivsyia_na_32

16. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. N 362: Постанова Кабінету міністрів України від 10 березня 2022 р. № 241. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-18-travnya-2005-r-362-241>

17. Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. N 1424: наказ Міністерства економіки України від 10.03.2022 р. № 393-22. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re37657?an=18&ed=2022_03_10.

18. Про тимчасове відстрочення сплати митних платежів під час ввезення на митну територію України продуктів харчування та інших товарів першої необхідності: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 180. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220180?an=1>.

19. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>

References:

1. Dvudyt, Z., Zaverbnyj, A., Peredalo, Kh. and Naumchuk, S. (2019), "Risks of foreign economic activity: features and management methods these", Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Problems of Development, vol. 1, available at: <https://science.lpnu.ua/smeu/all-volumes-and-issues/volume-1>

number-2-2019/risks-foreign-economic-activity-features-and (Accessed 24 January 2023).

2. Sheremetynska, O. Tyukha, I. and Tur, O. (2019), "Peculiarities of risk management in the implementation of foreign economic activity", available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10287> (Accessed 24 January 2023).

3. Gonchar, G. (2017), "Risks in the sphere of foreign economic activity", *Economy and society*, vol. 12. pp. 32—36.

4. Broyaka, A. (2020), "Prospects for the development of foreign economic activity of agro-industrial complex enterprises", *Economy. Finances. Management: topical issues of science and practice*, vol. 1. pp. 146—159.

5. Halas, L. I. (2021), "Strategy of foreign economic activity of agricultural enterprises: concept and its main functions", *Innovative economy*, vol. 1-2. pp. 68—73.

6. Petryshyn, N. and Yaremchuk, T. (2022), "Value-targeted management of the enterprise's foreign economic activity: model and application problems", *SMEU*, vol. 2. pp. 61-69, available at: <https://doi.org/10.23939/smeu2022.02.061> (Accessed 20 Feb 2023).

7. Horbal, N. I., Gresko, V. V. and Gudyma, R. V. (2019), "Trends and prospects for the development of Ukrainian exports", *Business Inform.* vol. 1, pp. 73—78.

8. Mishchenko, D. A. and Mishchenko, L. O. (2021), "Theoretical foundations of the mechanism of state regulation of foreign economic activity in Ukraine", *Public administration: improvement and development*, vol. 2, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1965> <https://doi.org/10.23939/smeu2022.02.061> (Accessed 21 Feb 2023).

9. Kyiv School of Economics (2023), "Review of food security and policy", available at: <https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki/> (Accessed 25 Feb 2023).

10. Ministry of Finance of Ukraine (2023), available at: <https://minfin.com.ua> (Accessed 25 Feb 2023).

11. State Statistics Committee of Ukraine, (2023), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 21 Feb 2023).

12. Kyiv School of Economics, Agrocenter. (2022), "Agricultural War Damages Review Ukraine. Rapid Damage Assessment", vol. 2, available at: https://kse.ua/wpcontent/uploads/2022/11/Damages_report_issue2.pdf (Accessed 25 Feb 2023).

13. Ministry of Agrarian Policy, (2023), "Dya vidnovlennya zbitkiv v APK znadobitsya ponad 30 mlrd dolariv", available at: <https://minagro.gov.ua/news/dlya-vidnovlennya-zbitkiv-v-apk-znadobitsya-ponad-30-mlrd-dolariv-taras-visockij-pro-naslidki-rosijskogo-vtorgnennya-v-ukrayinu> (Accessed 25 Feb 2023).

14. UCAB (2023), "Agricultural Logistics between Ukraine and the EU: Time of Disillusionment", available at: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/eksport_zernovim_koridorom_zmenshivsya_na_32 (Accessed 25 Feb 2023).

15. Ukrainian Club of Agrarian Business, (2023), "Exports through the "grain corridor" decreased by 32%", available at: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/eksport_zernovim_koridorom_zmenshivsya_na_32 (Accessed 25 Feb 2023).

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Resolution "On making changes to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 18, 2005 No. 362", available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/provnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-18-travnja-2005-r-362-241> (Accessed 26 Feb 2023).

17. Ministry of Economy of Ukraine (2022), Order "On the approval of the Temporary procedure for licensing the export of certain goods specified in Appendix 5 to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 29, 2021 No. 1424", available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/re37657?an=18&ed=2022_03_10 (Accessed 26 Feb 2023).

18. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution "On the temporary postponement of the payment of customs payments during the importation of food and other essential goods into the customs territory of Ukraine", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220180?an=1> (Accessed 26 Feb 2023).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the improvement of legislation for the period of martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (Accessed 26 Feb 2023).

Стаття надійшла до редакції 03.03.2023 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73